

Гене́за

Людмила Масол
Олена Гайдамака
Оксана Колотило

НОВА УКРАЇНЬСЬКА
ШКОЛА

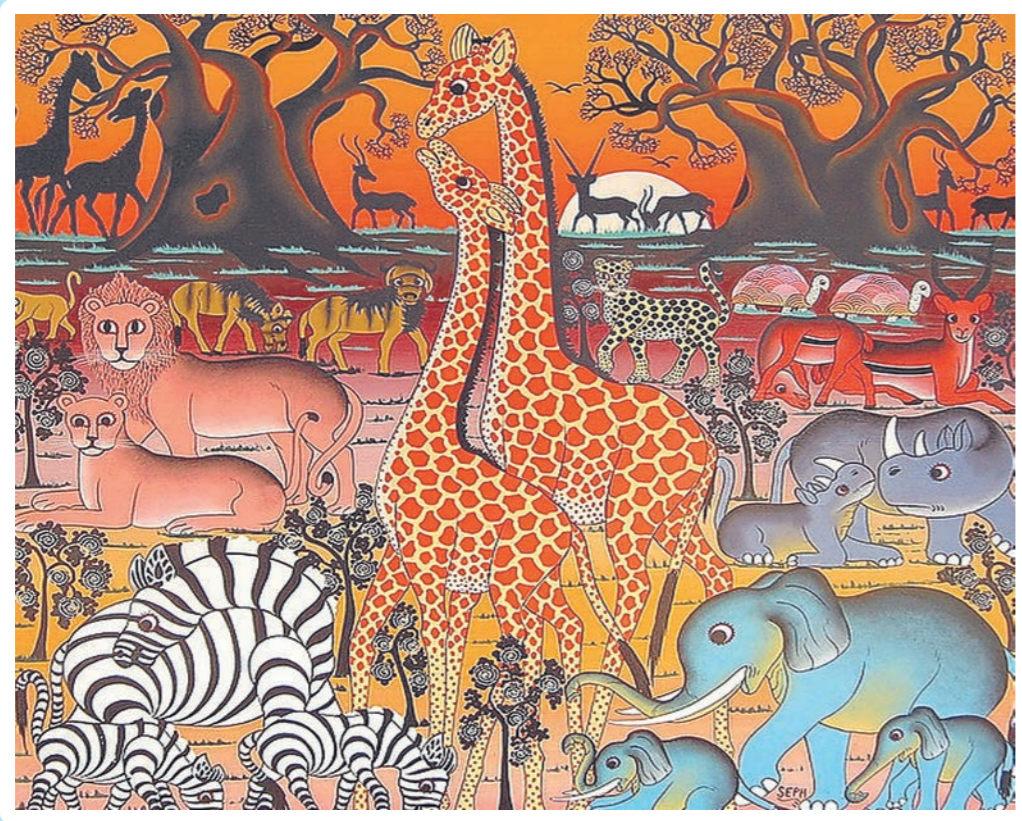
МИСТЕЦТВО

Частина 1

2
КЛАС

ЖИВОПИС

СКУЛЬПТУРА

рельеф

кругла

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

АРХИТЕКТУРА

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО

розпис

витинанка

Людмила Масол, Олена Гайдамака, Оксана Колотило

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для осіб
з особливими освітніми потребами
(Н 54.1 – Н 54.2)

2 клас
(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
«Генеза»
2024

УДК 7*кл2(075.2.056.262)
М29

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 05.01.2024 р. № 8)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

*Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко;
Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна*

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

— Завдання і
запитання

— Переглянь

— Послухай

— Заспівай,
заграй

— Зобрази

— Узагальнення

Масол, Людмила Михайлівна

М29 Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для осіб з особ. освіт. потребами (Н 54.1 – Н 54.2). 2 кл. (у 2-х ч.) : ч. 1 / Людмила Масол, Олена Гайдамака, Оксана Колотило. — Київ : Генеза, 2024. — 72 с. : іл.

ISBN 978-617-8353-77-3

ISBN 978-617-8353-78-0 (Ч.1)

УДК 7*кл2(075.2.056.262)

ISBN 978-617-8353-77-3

ISBN 978-617-8353-78-0 (Ч.1)

© Масол Л. М., Гайдамака О. В.,
Колотило О. М., 2024

© ТОВ «Генеза», оригінал-макет, 2024

ЛЮБИ ДРУГОКЛАСНИКИ ТА ДРУГОКЛАСНИЦІ!

Запрошуємо разом з Лясолькою, Барвиком та цим підручником продовжити мандри Країною Мистецтва. Ми будемо співати, малювати, пізнавати красу різних пір року в мистецтві, передавати свої враження у творчості. *Щастя!*

I. Пори року в мистецтві

1. ПРОЩАВАЙ, ВЕСЕЛЕ ЛІТЕЧКО!

Радісно Лясолька й Барвик провели літні канікули.

А ти пам'ятаєш свої літні враження? Розкажи про веселе літечко за картиною.

«Чарівна скрипка» (музика І. Поклада, вірші Ю. Рибчинського; виконує Н. Матвієнко; інструментальна версія Т. Мазур (бандура)).

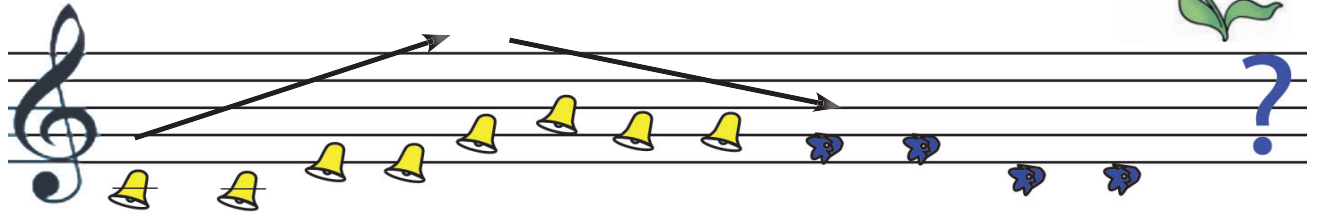
Нагадай Барвику правила співу.

Виконай поспівку. Створи її закінчення.

Дзвоник кличе нас до школи, а дзвіночки кличуть в поле.

ДЕ ПОДІЛОСЬ ЛІТЕЧКО?

Музика О. Янушкевич Вірші М. Ясакової

1. Де по-ді-лось лі-теч-ко? – я в у-сіх пи-та-ю. Я ве-се-ле лі-теч-ко

ці-лий день шу-ка-ю. Лі-теч-ко, лі-теч-ко, ти ку-ди схо-ва-лось?

Чом зі мно-ю, лі-теч - ко, ти не по-про-ща - лось?

Який із музичних інструментів ти обереш для супроводу пісні?

Нотна грамота

Ноти – знаки для запису музики.

Придумати різні закінчення поспівки «Дзвоник кличе нас до школи...».

1. ПРОЩАВАЙ, ВЕСЕЛЕ ЛІТЕЧКО!

Літо – улюблена пора всіх дітей. Барвик з Лясолькою, подорожуючи літніми стежками, спостерігали за багатством природи, милувалися її різнобарв'ям. Художники цю красу передають фарбами в живописі.

Які почуття викликає картина? Які кольори в ній переважають? Пригадай основні та похідні кольори.

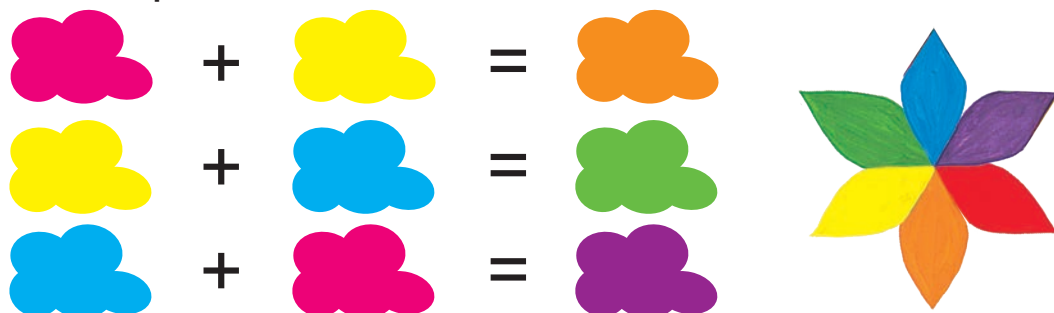
Якщо бачиш на картині
намальовано ріку,
або іній на ялинах,
цвіт вишневий у садку,

чи засніжену рівнину –
весь широкий простір наш,
то вже знаєш – ця картина
називається ПЕЙЗАЖ.

Пейзаж – зображення краєвидів.

Вправа. Потренуйся утворювати на палітрі похідні кольори.

Пригадай свої літні враження і створи пейзаж «Яскраві спогади про літо» (акварель, гуаш). Квіточки можна намалювати пензликом або пальчиками, змоченими у фарбу.

Варіант 1

Варіант 2

Поміркуй, який пейзаж поліпшить настрій і «зігріє» приємними спогадами холодної осінньої днини.

2. ЗВУКИ ТА КОЛЬОРИ ПРИРОДИ

Різні пори роки зачаровують митців. Красу природи художники передають розмаїттям ліній і кольорів, композитори – звуками.

Як художник зобразив наш рідний край? Уяви звуки природи, які можна «почути».

В. Косенко. Пасторальна. Д. Саррі. Пастораль.

Які настрої переважають у музиці? Який твір вокальний, а який – інструментальний? У якому темпі вони виконуються – швидкому чи помірному? Музика звучить гучно чи тихо? Зобрази кольоровою лінією мелодію кожного твору.

Пастораль («пастишковий») – твори мистецтва, які передають картини природи. Мелодія твору зазвичай нагадує награвання пастишка на сопілці.

ПІШЛИ ДІТИ В ПОЛЕ

Українська народна пісня

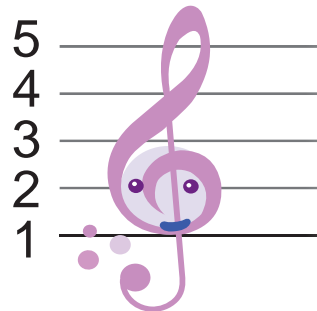
Не поспішаючи
Пі-шли ді-ти в по - ле кві-точ-ки зби-ра - ти:

Мак, мак зі - роч-ка-ми, во-лош-ки з со-ки-роч-ка-ми,
ромен-зілля, бур-кун-зіл-ля, ме-док-зіл-ля і чеб-рець.

Нотна грамота

Стан цей нотні знаки носить,
зветься просто – **НОТОНОСЕЦЬ**.

Загадка

Він стоїть, як вартовий,
ноти всі оберігає,

нотносець відкриває,
місце нотам визначає.

Скрипковий ключ

Досліди звучання різних предметів. Спробуй відтворити звуки природи.

У вільний час змайструй музичні інструменти. Використай: трубочки для соку, клаптик паперу; картонну трубочку, крупу; консервну бляшанку, повітряну кульку, скотч тощо.

2. ЗВУКИ ТА КОЛЬОРИ ПРИРОДИ

Природа зачаровує нас багатством кольорів. Художники пишуть картини, змішуючи фарби на палітрі. Так вони утворюють на полотні чи папері безліч різних *відтінків* кольору.

Знайди на картині й назви кольори та їх відтінки, що передають красу осінньої природи. Покажи на пейзажі рукою лінію горизонту.

Загадка

У дорогу вирушаю, щоб дістатись небокраю.
Я за ним, він – утікати, не дається наздогнати.

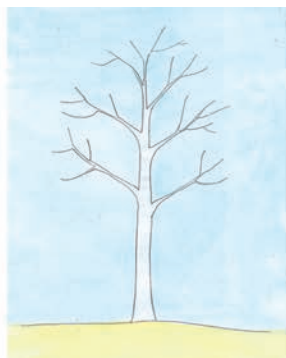
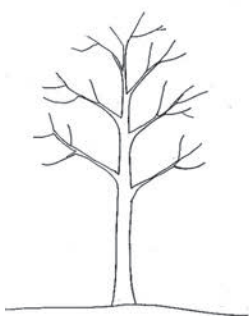
Лінія горизонту – уявна лінія торкання небосхи-
лу і землі.

Вправа. Потренуйся разом з Барвиком утворювати на палітрі різні відтінки осінніх кольорів.

Намалюй композицію «Осіннє чудо-дерево» одним із способів. Прикрась малюнок опалим листям.

Способи зображення дерева

ватною паличкою

олівцем

серветкою

поролоном

Обери собі дерево-друга і спостерігай за його змінами восени, узимку, навесні. Потренуйся зображати його різними способами.

3. ОСІННІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Восени природа вражає чарівними перетвореннями, які відбуваються цієї пори.

Що відбувається на картині? Коли й де це відбувається?

Про красу природи нам може розповісти програмна музика. У ній ми можемо почути звуки, що нагадують шелест листочків, гуркіт дощу, пташиний спів.

Програмна музика – це інструментальні твори, що мають назву або словесну програму.

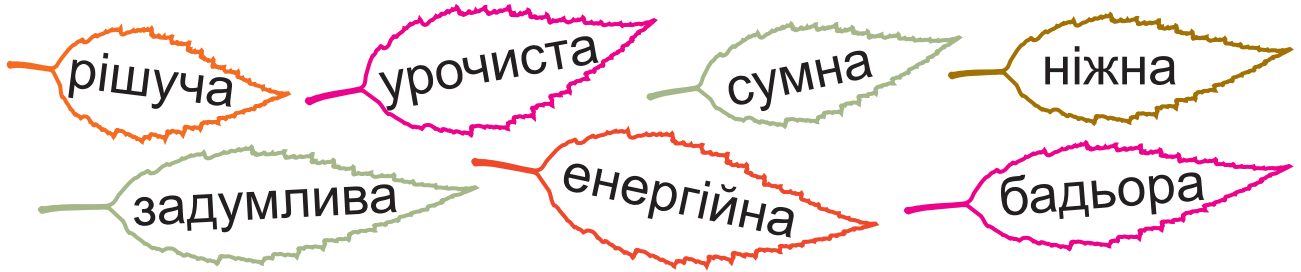

А. Вівальді. «Осінь» із циклу «Пори року».

Про яку осінь «розповіла» тобі музика? Добери до кожного з творів слова-характеристики.

Який із віршів якому твору відповідає?

1. Селяни веселим і радісним співом святкують щедрий урожай... 2. Осінь, опадає весь наш бідний сад, листя пожовтіло. Вітер. Листопад...

Музичний цикл – це кілька вокальних або інструментальних творів, об'єднаних спільним задумом.

Варіант 1. За допомогою музичних інструментів створіть з друзями цикл «картин» осені. Змінюйте темп: «Падоллист» (*помірно*), «Буря» (*швидко*).

Варіант 2. Створи до вірша пісеньку (*помірно, наспівно*) або зімпровізуй танок листя (*швидко, весело*).

О - сінь - кра - су - ня пі - сню спі - ва - є.

Лис - тя баг - ря - не зо - ло - том ся - є.

Як програмна музика може «розповісти» про красу природи?

3. ОСІННІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Осінь пензлика взяла, малювати почала.
Пензлик біга без упину – гарна в осені картина.

Осінь вражає не лише палітрою кольорів листя на деревах, а й різнобарв'ям квітів, плодів, ягід.

Художники відображають такі чарівні перетворення в живописі. Настрій картин передає **колорит**. Він буває теплим чи холодним.

Визнач колорит творів. Він теплий чи холодний? Який настрій вони створюють? Якою з картин тобі хотілося б милуватися у власній кімнаті?

Колорит – гармонійне поєднання кольорів у композиції.

Художня техніка *монотипія* дозволяє отримати зображення з багатьма різними відтінками одночасно.

Створи композицію «Осінні квіти» в теплому або холодному колориті (*монотипія*).

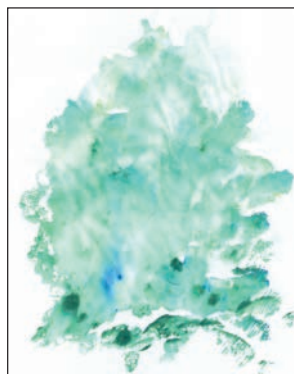
Варіант 1

(дерев'яна паличка)

Варіант 2

(зім'ятий папір)

Проведи дослідження і визнач колорит картин у підручниках з інших предметів.

4. ХМАРКИ-ЧАРІВНИЦІ, НЕВТОМНІ МАНДРІВНИЦІ

Восени ми спостерігаємо за змінами у природі, милуючись хмарками в небі – білими й пухнастими або темними й похмурими. Слухаємо мелодію вітру – то ніжну, то поривчасту.

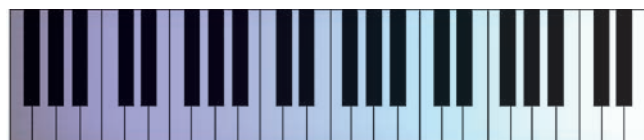
Композитори, як і художники, можуть «малювати» пейзажі, але не фарбами, а звуками.

М. Чембержі. Хмаринка. Р. Шуман. Порив.

Ці твори – програмні? Поясни. Пригадай, що таке регістр. Рухом руки покажи, як мелодія хмаринки «подорожує» різними регістрами. Чи може левенятко співати у високому регістрі, а пташка – у низькому?

Заспівай пісню «Хмаринки» (Нотний додаток, с. 61). Створи «музичні картини» до віршів (мелодію, звуковий супровід або інсценізацію).

форте

Небо вкрили рясно темно-сірі хмари.
Грізно грім загремав, мов у бубни вдарив.

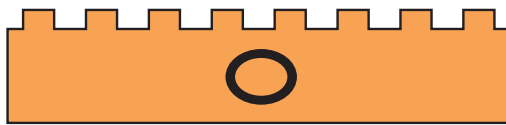
піано

Гарненька біленька, неначе пір'їнка,
всміхається сонцю грайлива хмаринка.

Нотна грамота

Звуки різної тривалості записують такими нотами:

Ціла

Половинна

Четвертна

Восьма

Відтвори різні тривалості звуків.

Досліди, у якому регістрі звучать голоси твоїх рідних.

4. ХМАРКИ-ЧАРІВНИЦІ, НЕВТОМНІ МАНДРІВНИЦІ

Хмари на осінньому небі часто змінюють своє забарвлення. Вони бувають яскравими й іскристими або ніжно-блакитними, немов замріяними.

Які настрої картин? Які кольори й відтінки переважають у зображенні хмар? Порівняй колорит. Поміркуй, де потрібно розмістити лінію горизонту.

Жили-були веселі , які любили мандрувати, танцювати й співати. Коли пригрівало , вони пливли по небу, мов білі . Восени вітер-чародій перетворював їх на темно-сірі грозові . І на землю падали осінніми сльозами холодні дощові краплі. «Кап-кап, кап-кап...» – співали вони свою зажурливу пісеньку.

Вправа. Барвик і Лясолька експериментували із синім кольором. Барвик додавав темну фарбу, щоб зробити похмурі дощові хмари, а Лясолька – білої і рожевої фарб. Поекспериментуй і ти (гуаш).

Намалюй композицію «Хмаринки-мандрівниці», передай у ній свій настрій (гуаш).

Варіант 1

Варіант 2

Придумай і розкажи друзям історію про хмарку. Створи «хмару слів» – путівничок Країною Мистецтва.

5. РИТМИ ОСІНЬОГО ДОЩУ

Натягну я капелюха на вуха,
помандрую дощика слухать.
Довше, любий дощик, подожди.
Мені твоя пісенька до душі.

Яку пісеньку дощу співають діти на картині – сумну чи веселу?

М/ф «Капітошка», «Дощик, дощик, припусти!» (фрагменти).

В. Косенко. Дощик.

Як змінюються характер і темп музики? Коли дощик весело танцює, а коли – співає задумливу пісеньку? Як завершується п'єса? Знайди в нотах позначення штрихів – легато і стакато.

Штрихи – це знаки, що вказують, як виконувати музику. – наспівно (легато), – відривчасто (стакато).

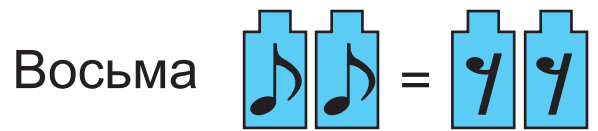

Заспівай пісню «Дощик» (Нотний додаток, с. 62).

Нотна грамота

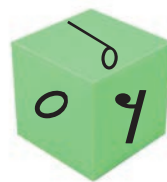
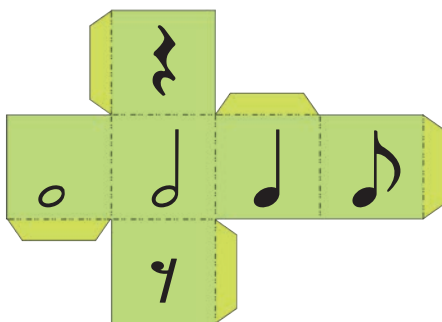
Пауза – це тимчасова перерва у звучанні музичного твору. Як і ноти, паузи бувають різної тривалості: четвертна, восьма тощо. У нотному записі вони позначаються відповідними значками.

Пригадай, що таке ритм у музиці. Виконай ритмічні композиції «Танок осіннього дощу».

Колективна робота. Допоможіть Лясольці придумати гру із чарівним кубиком «Тривалості нот і пауз».

На дозвіллі пограй із друзями у гру «Який дощик?»: створить на ударних інструментах звукові картини «Веселий дощик» чи «Осіньня злива» тощо (змінюйте гучність, темп).

5. РИТМИ ОСІНЬОГО ДОЩУ

Осінь буває не лише радісною, яскравою, а також похмурою, сірою, з тихим холодним дощем.

У пейзажах художники можуть зображати дощ і вітер, передавати рух. За допомогою ліній, штрихів, точок та плям вони створюють картини (зображення) у **графіці**.

Як художники передали рух на картині? Зобрази, як хитається дерево, коли дме вітер (*пантоміма*). Спробуй рухами показати дощ (тихий або зливу). Які спогади у тебе викликає зображення?

Е. Морріконе. Плач, вітер.

Рух у пейзажі можна передати зокрема штрихами. Їх застосовують, щоб намалювати дощ.

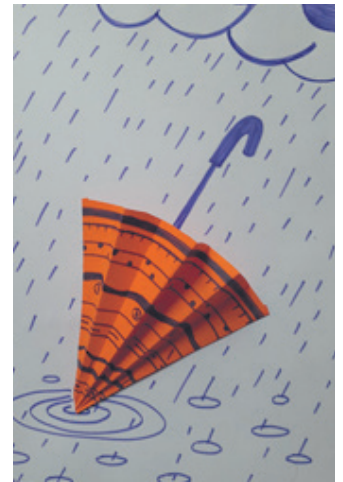
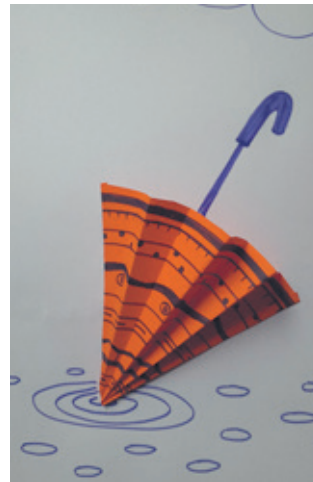
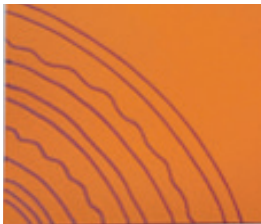
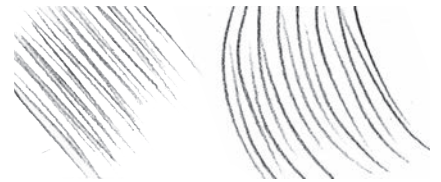
Штрих – лінія, що виконується одним коротким рухом руки.

Вправа-загадка. Допоможи Барвику визначити, чи правильно Лясолька зобразила в пейзажі рух вітру.

Створи пейзаж з парасолькою. Використовуй різні виразні лінії для оздоблення парасольки. Дощик зображуй штрихами.

Руханка. *І. Попелюшка, І. Білик.* «Парасолька» (із серії «З любов'ю до дітей»).

Порівняй штрихи в музиці та образотворчому мистецтві.

6–7. ПРО ЩО РОЗПОВІВ НАТЮРМОРТ

Осінь дарує людям корисні овочі та фрукти. Вони можуть стати персонажами картин і музичних творів, лялькових вистав і мультфільмів.

А. Мігай. Музична казочка «Чарівні квіти» (фрагмент).

М/ф «Їздить трактор по городу – у причепі возить воду».

Як музика відтворила характери дійових осіб казки? Які мелодії тобі більше сподобались: про квіточки чи про грибочки? Уяви Боровичка і Маслючка персонажами осіннього натюрморту.

Гра «Оживи картину». Уяви, що герої картини заспівали. У якому регістрі ти чуєш голос Гарбуза, а в якому – інших персонажів?

ХОДИТЬ ГАРБУЗ ПО ГОРОДУ

Українська народна пісня

1. Хо-дить гар-буз по го - ро - ду,
пи - та - єть - ся сво - го ро - ду:

«Ой, чи жи - ві, чи здо - ро - ві
всі ро - ди - чі гар - бу - зо - ві?»

M/f «Ходить гарбуз по городу».

Який український танець виконують у мультфільмі веселі огірочки?

Гопак – український народний танець.

Гопак (у виконанні Національного ансамблю танцю України імені Павла Вірського). Проплескай ритм гопака.

Українські народні пісні, у яких оспівуються пори року – **календарно-обрядові**. Їх виконують відповідно до народного господарського календаря.

Українська народна пісня «Женчикок-бренчикок» в обробці *М. Леонтовича*.

Хто виконує пісню – співак чи хор? Танець звучить у виконанні одного інструмента чи оркестру? Який характер мелодій?

6–7. ПРО ЩО РОЗПОВІВ НАТЮРМОРТ

Зібрані восени овочі, фрукти господарі зносили до комори. Вона перетворювалася на справжнісінький натюрморт.

Якщо бачиш на картині кавуна, гарбуз чи диню, вазу з квітами, таріль, чи корзинку із грибами, виноградом, пирогами, або тістечка чи торт, що художник написав тут – називають **НАТЮРМОРТ**.

Що зображено на картині? Як художник розмістив предмети натюрморту?

Гра «Оживи картину». Пофантазуй і придумай уявну розмову дійових осіб натюрморту, які ніби ожили й заговорили.

Натюрморт – це зображення квітів, овочів і фруктів, побутових речей тощо.

У створенні натюрморту важлива роль композиції. Головні предмети на картині утворюють її *композиційний центр*. Кожний предмет у натюрморті має свою форму, розмір.

конус

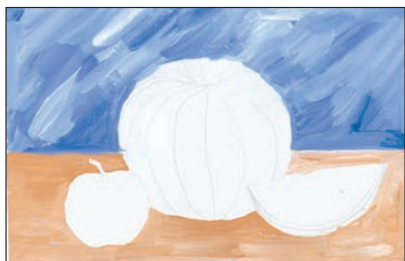
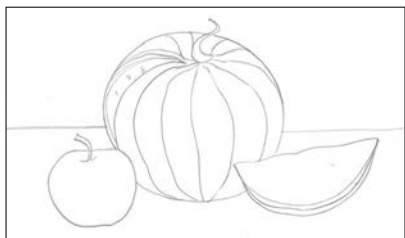
куля

циліндр

Намалюй смачненький натюрморт із кавуном та яблуком (*акварель, сіль*).

Виліпи веселі овочі. Разом з однокласниками створіть «натюрморт» з гомінкого городу (*пластилін, солоне тісто*). Проаналізуйте форми та розміри овочів.

Піклуйся про своє здоров'я і створи у вільний час живі апетитні «натюрморти» з овочів і корисної зелені. Поцікався в дорослих, скільки коштують овочі, які ліпили на уроці.

8. ТРОЇСТІ МУЗИКИ

У кожного народу є свої особливі музичні інструменти. У всіх куточках України відомі **троїсті музики**. Цей народний ансамбль із трьох виконавців зазвичай складається зі *скрипки, сопілки, бубна*. На Гуцульщині додають *цимбали*.

цимбали

Л. Колодуб. Троїсті музики.

Які враження викликала в тебе ця музика? Під таку музику краще співати чи танцювати? Які інструменти звучать? Назви, які з них зображено на картині.

Ансамбль – виконання музики двома і більше виконавцями.

Загадки. Три людини грали, і всі виграли.

Лежить – мовчить,
торкни – дзижчить,
візьми в руки –
скиглить.

У лісі вирізана,
гладенько витесана,
співає, заливається.
Як називається?

ОЙ ЗАГРАЙТЕ, ДУДАРИКИ

Музика А. Філіпенка Вірші В. Панченка

mf *v* Весело

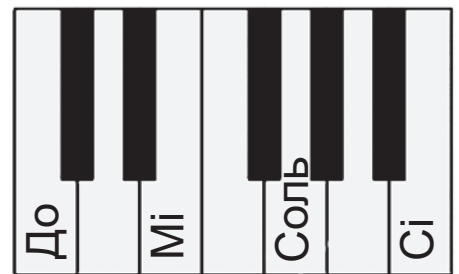
Ой за-грай-те, ду-да-ри-ки, мо-ло-ді гу-цу-ли,
так, щоб та-нець-у-ви-ва-нець по-ло-ни-ни чу-ли.

Відтвори гру дудариків пантомімою.

Нотна грамота

Барвик мріяв грати на піаніно. Отож Лясолька познайомила його з мешканцями будиночка нот – сестричками **До Ре Мі Фа Соль Ля Сі**. **Соль** оселилася на другому поверсі поряд зі скрипковим ключем. Мініатюрна **Мі** обрала перший поверх. А сіренька **Сі** жила на третьому поверсі. Для добренької **До** створили додаткову коротку лінієчку. А так ці ноти розмістилися на клавіатурі:

Гра. Прочитай слова, де «сховалися» ноти:

====
==== рога, вед====дь, пара====ка, так====.

8. ТРОЇСТІ МУЗИКИ

Гостинні Карпати зачаровують красою гір та прекрасними мелодіями. Жодне гуцульське свято не обходиться без веселих музик, які грають на різних народних інструментах.

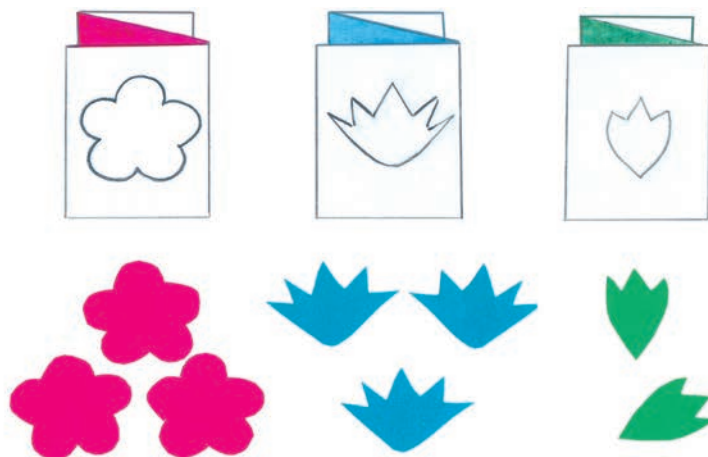

Придивись, як прикрашено на картині народні інструменти, костюми, гори, дерева тощо. Розглянь, як оздоблено українські народні інструменти.

Вправа. Виріж за допомогою шаблонів різні зображення. Пофантазуй і склади з них візерунки для аплікації.

За допомогою різних художніх технік створи візерунків, яким можна прикрасити народний інструмент цимбали.

Варіант 1 (штампування)

Варіант 2 (аплікація)

У вільний час послухай легенду про троїстих музик.

9. ЯК СОПІЛКА ФЛЕЙТОЮ СТАЛА

Жила-була Сопілочка, яка грала співа-ночки і мріяла стати артисткою. Одного разу її награвання почув Майстер. Він розкрив їй секрети музичної абетки й навчив гарних манер. Сопілочка була талановитою і старанною ученицею. Вона швидко опанувала гру з нотами. Тоді Майстер одягнув її в розкішну срібну сукню і запропонував виступити на концерті. Мелодію Сопілочки підхо-

пили скрипки. Після гучних оплесків Майстер сказав: «Як чарівно звучала флейта!». Так Сопілочка перетворилася на флейту. Її голос змінився, а мрія здійснилась.

Кожний музичний інструмент має свій особливий голос – тембр.

Тембр – забарвлення звучання голосу людини або музичного інструмента.

В. Кирейко. Награвання Лукаша з опери «Лісова пісня» (сopilka). Й. С. Бах. Жарт (флейта).

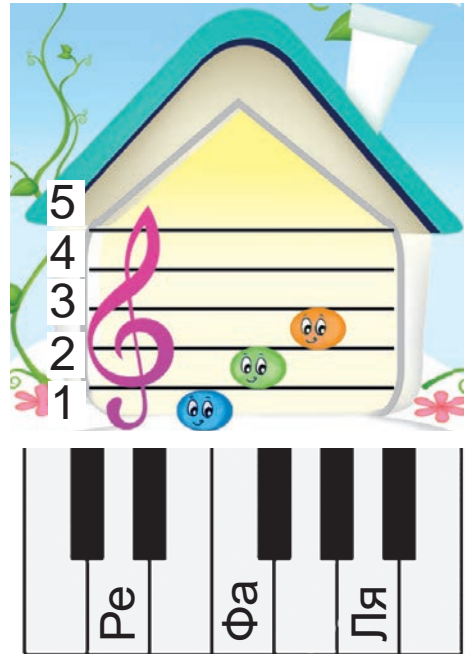

Порівняй тембри сопілки й флейти. Яка мелодія пісенна, а яка – танцювальна? Уяви музику, яка «лунає» з картини.

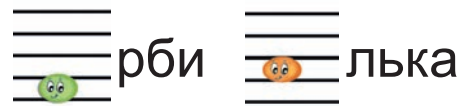
Нотна грамота

Зазираємо в будиночок нот. Ноти пишуться на лінійках та між ними. Між першим і другим поверхами нот оселилася фантазерка **Фа**. Ляклива **Ля** сховалася між другим і третім поверхами. **Ре** поселилася під першою лінійкою. Співаючи та граючи, дружно живуть нотки-сестрички у своєму будиночку.

Це нотки на клавіатурі:

Гра. Прочитай слова, де «сховалися» ноти:

Створи поспівки. Для Лясольки зімпровізуй мелодію на нотах *до, мі, соль*, а для Барвика – *ре, фа, ля*.

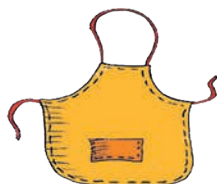
Я маленька дівонька, як у полі квітонька, на скрипочці граю, пісеньку співаю. Я маленький хлопчик, виліз на стовпчик, на сопілці граю, пісеньку співаю.

Заспівай пісню «Кольорова гама» (*Нотний додаток*, с. 64).

Назви зображення. Які ноти «сховалися» у словах?

9. ЯК СОПІЛКА ФЛЕЙТОЮ СТАЛА

Художники передають красу природи, людські почуття кольором, лініями, формами, плямами. Вони можуть наповнювати свої картини музикою.

Відшукай на картині різні виразні лінії (*пряма, крива*). Обведи їх пальчиком. Уяви, яку мелодію може виконувати юнак.

Лінія, штрих, крапка, пляма – основні засоби виразності графіки.

Подивись, як художниця кольоровими лініями, крапочками, штрихами передала спів пташок.

Передай кольоровими лініями ніжну мелодію флейти або гучні звуки барабана (фломастери).

Варіант 1

Варіант 2

Пофантазуй, як можна кольоровими лініями зобразити мелодії, виконані на інших інструментах.

10–11. РІЗНОБАРВ'Я ГОЛОСІВ ОРКЕСТРУ

Кожний має свій неповторний голос – *тембр*. Саме різнобарв'я тембрів дає можливість композиторам імітувати звуки природи: голоси пташок, дзюрчання струмка, гуркіт грому, навіть рухи тварин.

О. Респігі. Сюїта для оркестру «Птахи»: Соловейко (фрагмент).
М. Піскайтіс. Концерт для кішки з оркестром (Catcerto).

Передай свої враження від «пташиної» і «котячої» музики, від звучання оркестру. Пофантазуй, про що можуть спілкуватися персонажі на картинах.

Про оркестр існує майже казкова історія. Одного разу зібралися музичні інструменти й почали вихвалитися своїми голосами й майстерністю.

В. А. Моцарт. Турецький марш (скрипка, труба).

Вирішили інструменти грати разом. Лясолька знала секрет розміщення музикантів в оркестрі. А Барвик став диригентом. Попереду розмістилася родина **струнних** інструментів. Ліворуч – скрипки, поряд – альти. Праворуч – віолончелі, за ними контрабаси з дуже низькими голосами. За струнними – **духові** інструменти: *дерев'яні й мідні*.

До дерев'яних входять *флейта*, *кларнет*, задумливий *гобой* і буркотливий *фагот*. Для симфонічного оркестру композитори пишуть симфонії, сюїти та концерти, де інструмент стає лідером і ніби змагається з оркестром.

А. Марчелло. Концерт для гобоя і струнних (ч. II Адажіо, *фрагмент*).

Які настрої навіює мелодія у виконанні гобоя? Які картини природи можна уявити?

Заспівай пісню «Киця-Кицюня» (*Нотний додаток*, с. 65). З друзями виконайте ритм ходи киці і кошеняти.

Проведи спостереження: які тембри голосів мають твої улюбленці – домашні тваринки.

10–11. РІЗНОБАРВ'Я ГОЛОСІВ ОРКЕСТРУ

Барвик, послухавши симфонічну казку, вирішив намалювати пташку й кішку, музика яких йому сподобалась найбільше. Їх можна зобразити однією фарбою. Для цього треба контурне зображення суцільно покрити темним кольором на світлому тлі. Або навпаки – світле зображення створити на темному тлі. Така робота називається *силуетною*.

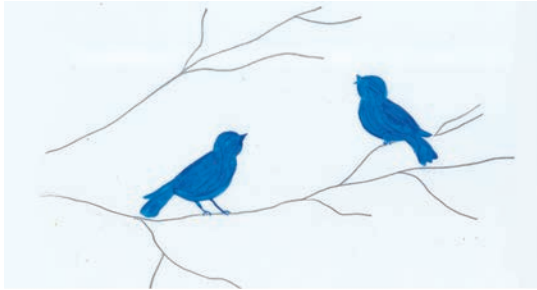
Порівняй живописні, скульптурні та силуетні зображення тварин.

Силует – це однотонне зображення предмета, окреслене контуром.

Створи силуетну композицію «Бережіть птахів!».

Варіант 1

Варіант 2

Зобрази силует котика (крупка, клей).

Варіант 1

Варіант 2

Дізнайся в дорослих про птахів Червоної книги України. Розкажи, як ти допомагатимеш пташкам узимку.

Придумай рухливу гру-пантоміму, де кіт буде головним героєм. Пограй разом із друзями в цю гру на перерві.

12. РІЗНОБАРВ'Я ГОЛОСІВ ОРКЕСТРУ

Продовжимо знайомитися з барвами оркестру.

Група духових мідних інструментів – найпотужніша за силою звучання. До родини мідних належать *труба*, *валторна*, *тромбон* і *туба*. Яскравий і блискучий голос труби – найпронизливіший в оркестрі. Цей інструмент здавна використовувався у військовій музиці. Валторна також має гучний і дзвінкий тембр, але звучить мелодійно. Найнижче важкувате звучання – у величезної туби.

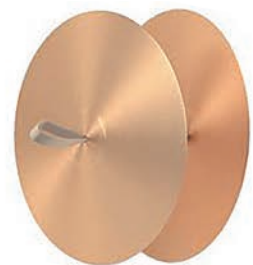
Діти залюбки грають на ударних інструментах – бубнах, маракасах, трикутнику, ксилофонах тощо. До групи ударних входять литаври, тарілки, великий і малий барабани. На великому грають калаталом, на малому – двома паличками.

литаври

барабан

бубон

тарілки

Більшість ударних інструментів не мають визначеної висоти звучання. Але вони добре тримають ритм і здатні посилювати динаміку. Тому ця група дуже важлива. Розташована вона на задньому плані.

Дж. Россіні. Увертюра до опери «Вільгельм Тель» (фрагмент). М. Равель. Болеро (фрагмент).

Покажуй «гру» на інструментах під час звучання музики. Назви ті, які впізнаєш. До яких груп вони належать? Добери слова, що характеризують тембри.

могутній

ніжний

величний

загадковий

урочистий

таємничий

сумний

дзвінкий

протяжний

батьорий

Нотна грамота

Сім сестричок, нот-малят,
утворили **Звукоряд**.

Нотки вгору-вниз літають,
поверхи свої шукають.

На лінійках опинились,
з **Нотним станом** подружились.

до ре мі фа соль ля сі

Перевір, чи правильно розміщено музикантів у казковому звіриному оркестрі.

12. РІЗНОБАРВ'Я ГОЛОСІВ ОРКЕСТРУ

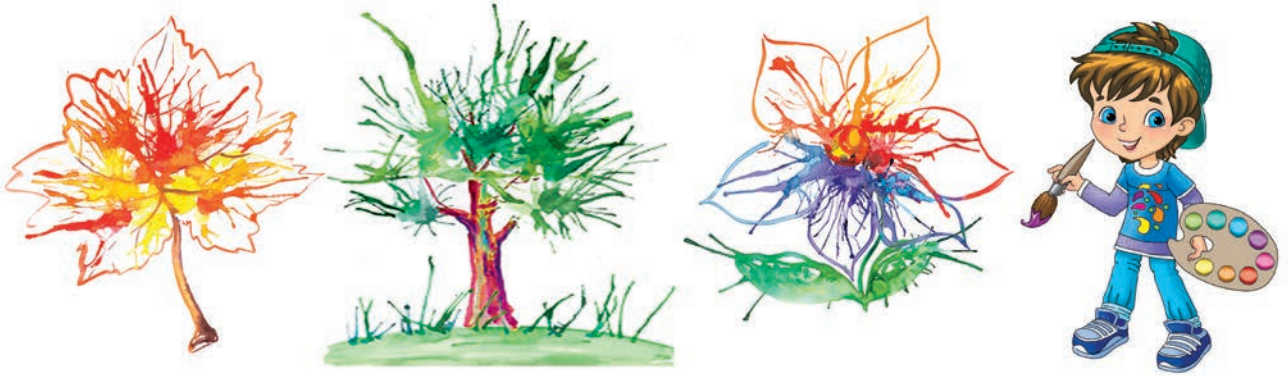
Дія багатьох казок відбувається в лісі. Музика відтворює характери героїв завдяки різним тембрам. А художники та художниці надають виразності казковому дійству за допомогою цікавих форм і кольорів – теплих, холодних, світлих, темних.

Що незвичайне ти бачиш у зображенні лісу? Чи можна його назвати казковим, чарівним, таємничим? Назви кольори, якими зображено казковий ліс. Придумай цікаву історію за картиною.

Вправа. Барвик утворив листочок, дерево й квіточку способом роздмухування плям. Потренуйся й ти використовувати цю техніку в зображенні рослин (акварель, трубочка для соку).

Намалюй казковий ліс, роздмухуючи плями (акварель, трубочка для соку).

Досліди, які кольори є у твоєму наборі фарб. Поміркуй, як зробити їх світлішими або темнішими.

13–14. ЗИМОВІ СВЯТА

Надворі зима. Наближається багато свят: різдвяні, новорічні і, звичайно, – свято Миколая, на яке чекають усі діти. На Різдво діти колядують. Вони ходять із зіркою по хатах і співають. На Новий рік співають щедрівки, бажають одне одному добра, миру, злагоди і здоров'я.

А. Вівальді. Зима. Із циклу «Пори року».

Українські колядки та щедрівки: «Старий рік минає», «Нова радість стала», «Щедрик» та інші (за вибором).

Схарактеризуй прослухані твори. Порівняй зимові настрої в музиці та на картині. Уяви себе в гурті колядників або щедрувальників. Заспівай разом з ними відомі українські пісні.

М/ф «Різдво», к/ф «Один удома» (фрагмент «Щедрик»).

ОЙ ХТО МИКОЛАЯ ЛЮБИТЬ

Українська народна пісня

Піднесено

Ой хто, хто Ми-ко-ла-я лю - бить,
ой хто, хто Ми-ко-ла-ю слу - жить,

то-му Свя-тий Ми-ко-лай, Ми-ко - ла - ю!
У всяк час до-по-ма-гай.

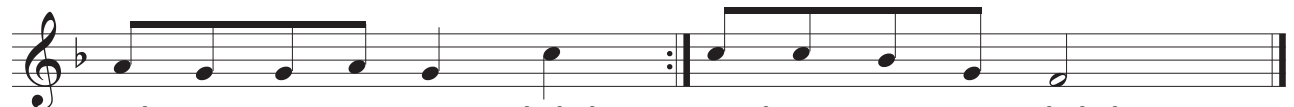

JINGLE BELLS (ДЗВОНИКИ ДЗВЕНЯТЬ)

Музика і вірші *Дж. П'єрпонта*

Jin-gle bells, jin-gle bells, jin-gle all the way. O what fun it is to ride in a

one-horse o-pen sleigh one-horse o-pen sleigh.

Створи ритмічний супровід до пісень на ударних інструментах. Виконай соло в ансамблі.

Поцікався, хто приносить дітям різдвяні та новорічні подарунки в інших країнах.

13–14. ЗИМОВІ СВЯТА

Мороз «розмальовує» віконечка своїми чудернацькими візерунками. Художники, спостерігаючи за цим дивовижним явищем природи, відображають його на своїх картинах.

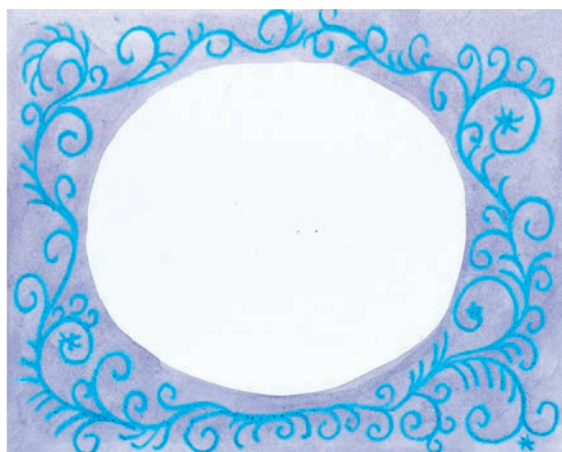
Як на картині художниця зобразила снігопад? Пригадай морозні візерунки на вікнах. Чи вдалося художниці передати чарівність візерунків морозамайстра?

Роздивися смачненькі миколайчики, які оздобили Лясолька та Барвик. Чи нагадують вони тобі зимові візерунки на вікні?

Створи рамку для фотографії із зображенням морозних візерунків (восковий олівець та акварельні фарби).

Виріж різдвяну витинанку, разом з друзями поєднайте їх у новорічну композицію.

Витинанка – це прикраса, вирізана з білого чи кольорового паперу.

Розглянь морозні візерунки на вікні, форми сніжинок та крижаних бурульок. Що вони тобі нагадують? Пофантазуй. Разом із друзями створи й прикрась різдвяний лепбук.

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Завдання *Лясольки*

1. Музична вікторина «Пригадай пісні та виконай їх».

2. Які із цих інструментальних творів можна включити до програми концерту пасторальної музики?

В. Косенко. Дощик

М. Чембержі. Хмаринка

Й. С. Бах. Жарт

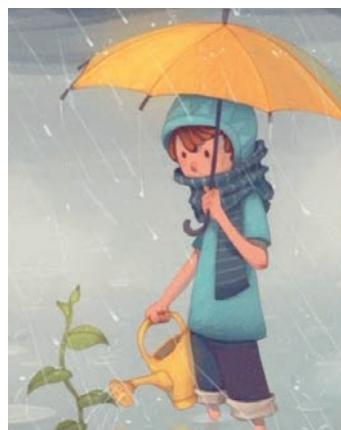
3. Назви зображені музичні інструменти. До якої групи інструментів вони належать?

4. Добери з прослуханих музичних творів і мультфільмів музику для емоційного розвантаження і заспокоєння, а також для ранкової зарядки.

Завдання Барвіка

1. Як називають картини із зображенням краєвидів?
2. Визнач серед зображень пейзаж і натюрморт.

3. Знайди серед зображень силуети.

4. Що таке витинанка?

Завдання *Лясольки* та *Барвіка*

1. Як ти розумієш слово «штрих» у мистецтві?
2. Розділи слова на дві мистецькі скрині. Яке слово «зайве»?

КОМПОЗИЦІЯ

ТЕМП

ОРКЕСТР

МУЛЬТФІЛЬМ

ПЕЙЗАЖ

СИЛУЕТ

АНСАМБЛЬ

НОТИ

КОЛОРИТ

ТЕМБР

НАТЮРМОРТ

3. Добери до пасторальної музики відповідні за настроями картини з ілюстрацій, уміщених у підручнику.

А. Вівальді. Осінь

А. Вівальді. Зима

4. Які види мистецтва поєдналися в мультфільмі?

СЛОВНИЧОК

Абетка *Лясольки*

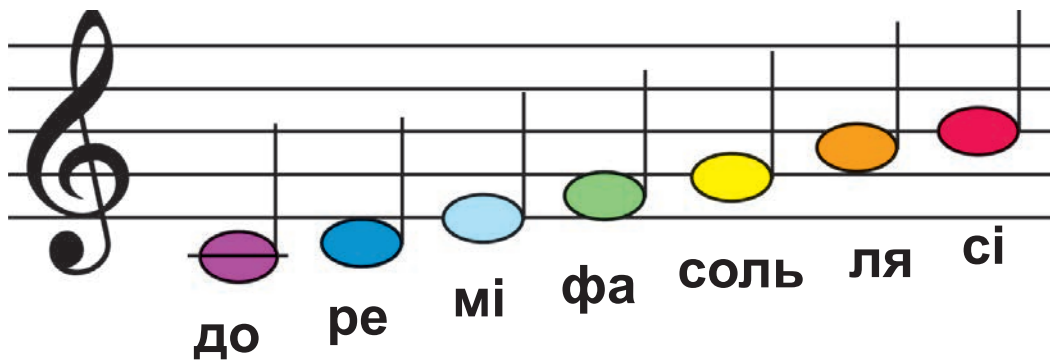
Ансáмбль – група музикантів з двох і більше виконавців, які виконують музику разом.

Гопáк – український народний танець.

Календарно-обрядові пісні – народні пісні, що співають під час обрядів відповідно до пір року.

Нóтний стан (нотонóсець) – система паралельних горизонтальних ліній для записування звуків спеціальними знаками – нотами.

Па́уза – тимчасова перерва у звучанні музичного твору.

Четвертна =

Восьма   =

Програ́мна му́зика – інструментальні твори, які мають назву або словесну програму.

Регі́стр – звуки голосу або інструмента, що відрізняються висотою (високий, середній, низький).

Симфоні́чний оркестр – колектив музикантів, який складається з виконавців на струнних, духових, ударних інструментах.

Тембр – забарвлення звучання голосу людини або музичного інструмента.

Троїсті музи́ки – народний ансамбль із трьох виконавців, що грають зазвичай на скрипці, сопілці та бубні.

Цикл – музичні твори (або частини), об'єднані спільним задумом.

Абетка Барвика

Витинанка – вирізування фігур з паперу, складеного вдвічі або в більше разів, вид декоративно-ужиткового мистецтва.

Графіка – вид образотворчого мистецтва, зображення в якому створено за допомогою ліній, штрихів, точок тощо.

Живопис – вид образотворчого мистецтва, малювання фарбами.

Колорит – гармонійне поєднання кольорів у композиції.

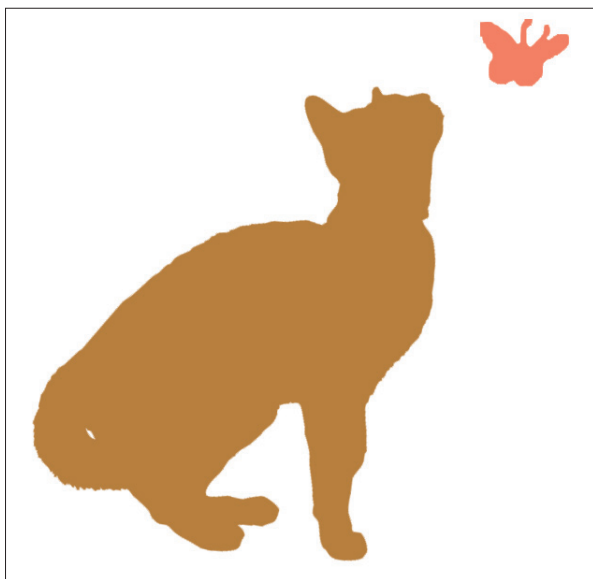
Натюрмóрт – зображення квітів, овочів і фруктів, різних предметів у мистецтві.

Пейза́ж – зображення краєвидів в образотворчому мистецтві.

Силу́ет – однотонне зображення предмета, окреслене контуром.

Абетка **Лясо́льки** та **Барвика**

Кінофі́льм – вид мистецтва кіно, у якому грають актори.

Штрихі́ – у музиці – знаки, що вказують, як виконувати музику; в образотворчому мистецтві – лінії, що виконуються одним коротким рухом руки.

 – наспівно (легато),

 – відривчасто (стакато).

НОТНИЙ ДОДАТОК

ДЕ ПОДІЛОСЬ ЛІТЕЧКО?

Музика О. Янушкевич Вірші М. Ясакової

1. Де поділось літечко? – я в усіх питаю. Я веселе літечко

цілий день шукаю. Літечко, літечко, ти куди сховалось?

Чом зі мною, літечко, ти не попрощалось?

2. Ми з тобою, літечко, дуже гарні друзі.
Пригадай, як гралися на високім лузі.
Відгукнися, літечко, де ти заховалось,
Чом зі мною, літечко, ти не попрощалось? 2 р.
3. Каже мама: «Літечко прийде за весною,
Дощиком прощалося літечко з тобою».
Підросту я, літечко, – ти мене впізнаєш,
Як ти мене, літечко, в лузі відшукаєш? 2 р.

ПІШЛИ ДІТИ В ПОЛЕ

Українська народна пісня

v Не поспішаючи

Пі-шли ді-ти в по - ле кві-точ-ки зби-ра - ти:

v Приспів:

Мак, мак зі-роч-ка-ми, во-лош-ки з со-ки-роч-ка-ми,
ромен-зілля, бур-кун-зіл-ля, ме-док-зіл-ля і чеб-рець.

2. Квіточки зривали, віночки звивали.

Приспів.

3. Віночки звивали, на голови клали.

Приспів.

4. Як звили віночки, завели таночки.

Приспів.

ХОДИТЬ ГАРБУЗ ПО ГОРОДУ

Українська народна пісня

1. Хо-дить гар-буз по го - ро - ду,
пи - та - єть - ся сво - го ро - ду:

«Ой, чи жи - ві, чи здо - ро - ві
всі ро - ди - чі гар - бу - зо - ві?»

2. Обізвалась жовта диня, гарбузова господиня.

Приспів.

3. Обізувались огірочки, гарбузові сини й дочки.

Приспів.

4. Обізвалась морковиця, гарбузова сестриця.

Приспів.

5. Обізувались буряки, гарбузові свояки.

Приспів.

6. Обізвалась бараболя, а за нею і квасоля.

Приспів.

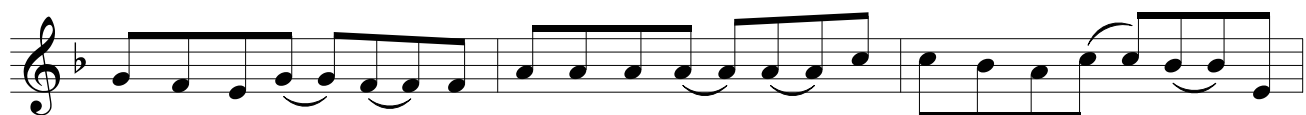

ХМАРИНКИ

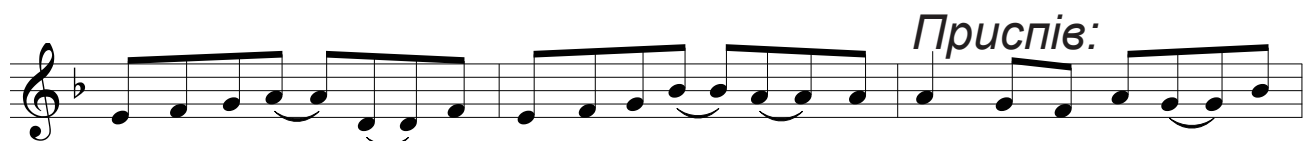
Музика Н. Антоник Вірші Н. Своїкіної

1. Бувають хмаринки подібні на вітер, на ніжну пір'їнку, на

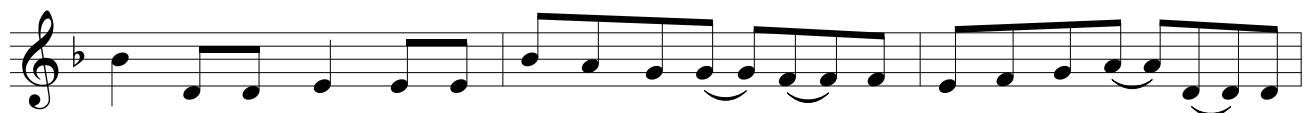
сонячні кві-ти, на ко-ни-ків бі-лих, на зайчика й риб-ку, на

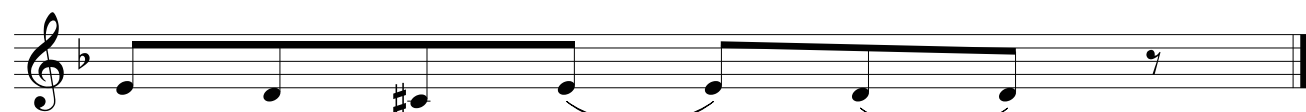
човен з вітрилом, що плаває швидко. Давай ми з тобою ту-

ди поман-дру-єм, де не-бо рожеве, де сонце ночує. __ Да-

вай у хма-рин-ки ми будем пірнати. З ве-сел-ки бар-вис-тої

ра - зом з'ї - жджа-_____ ти!_____

2. Бувають хмаринки, подібні на казку,
Мені розкажи ти цю казку, будь ласка,
А може, у сні мені диво насниться –
Хмаринки, як мультики, будем дивитись.

Приспів.

ДОЩИК

Музика А. Мігай Вірші Н. Кулик

1. Дощик ллється цілий ранок. Кап, кап, кап. Не виходимо на ґанок. –

Кап... Раптом бачим під кущем. – Кап...Мокне зайчик під дощем.

Кап-кап-кап-кап-кап. Ой ти, зайчику сіренький, ой ти, зайчику ма-

ленький, годі мерзнути, дрижати, ти ходи мерщій до хати,

ми дамо тобі морквинку, ще й велику капустинку. Понесеш їх у лісок,

годувати діточок, бо маленькі зайченята вже давно чекають тата.

2. Дощик ллється цілий ранок. – Кап-кап-кап!
Мокра стежка, мокрий ґанок. – Кап-кап-кап!
Але зайчик поспішає. – Кап-кап-кап-кап-кап!
Для зайчат гостинця має. – Кап-кап-кап-кап-кап!

ОЙ ХТО МИКОЛАЯ ЛЮБИТЬ

Українська народна пісня

Ой хто, хто Ми-ко-ла-я лю - бить,
ой хто, хто Ми-ко-ла-ю слу - жить,

то-му Свя-тий Ми-ко-лай, Ми - ко - ла - ю!
У всяк час до-по-ма-гай.

2. Ой хто, хто Його пам'ятає,
На поміч Його призиває,
Той із біди вийде ціло,
Охоронить душу й тіло,
Миколаю!
3. Ой хто, хто спішить в твої двори,
Сього Ти на землі і в морі
Все хорониш від напасті,
Не даєшь нам в гріхи впасти,
Миколаю!

КОЛЬОРОВА ГАМА

Музика *Л. Масол* Вірші *В. Тиценка*

Це чер-во-ний, жар не-на-че, це о-ран-же-вий га-ря-чий,

жов-тий, як пше-ни-ця в по-лі, як тра-ва, зе-ле-ний ко-лір.

Го-лу-бий, як у крап-ли-ні, а нас-туп-ний ко-лір си-ній.

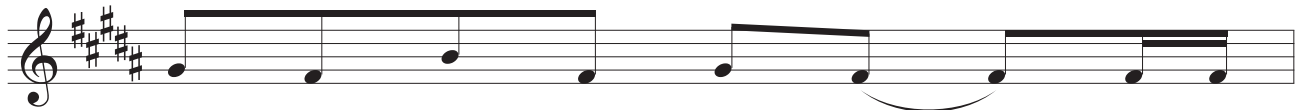
Си-ній ко-лір, на-че річ-ка, фі-о-ле-то-вий, як ніч-ка.

КИЦЯ-КИЦЮНЯ

Музика і вірші І. Білика

У ма - лень - кій, у ха-тин - ці на теп-
ве - чір, ці-лу ніч - ку не зімк-

лень-кій ко - жу - шин - ці хтось дрі-
ну - ла во - на віч - ки, все шу-

ма-є, хтось мур-коче, спозаранку спати хоче. Увесь
ка-ла во - на миш-ку, на-тру-

Киць-киць-киць, киця, ки-ця,ки-
ди-лась во-на тріш-ки.

цяня, мур-мур-мур-мурка, Мурка манюня. Киць-киць-киць,

ки-ця, ки-ця, ки-цю-ня, мур-мур-мур, Мур-ка ма-ню-ня.

2. До обіду, до смачного
Вона є завжди готова,
Ніжно лапка личко миє,
Ще й зарядку зробить шия.
Киця любить, киця мріє,
Що матуся їй налиє
Білу-білу і густеньку
Сметаночку смачненьку.
День проходить, день минає,
Киця хвостиком махає.
Вона знов чекає нічку,
Щоб спіймати хитру мишку.

ОЙ ЗАГРАЙТЕ, ДУДАРИКИ

Музика А. Філіпенка Вірші В. Панченка

mf *v* Весело

Ой за-грай-те, ду-да-ри-ки, мо-ло-ді гу-цу-ли,
так, щоб та-нець-у-ви-ва-нець по-ло-ни-ни чу-ли.

2. Ой заграйте, дударики,
На дудках кленових.
Як приємно танцювати
В кептариках нових.

3. Ой заграйте, дударики,
А ми заспіваєм.
Хай злітає наша пісня
Та над нашим краєм.

РІЗНІ БАРВИ У ПРИРОДИ

Музика і вірші *Н. Рубальської*

1. Ко-ли за-хо-че-мо на-ма-лю-ва-ти кар-ти-ну не-зви-чай-но-ї кра-

си, роз-гля-не-мо ми у при-ро-ди барви й по-зи-чи-мо най-кра-щі ко-льо-

ри. Про-пли-ва-є сріб-на риб-ка у во-ді, і кур-ли-чуть в небі

сі - рі жу - рав - лі. По - лу-нич-ка чер-во-ні - є у тра-

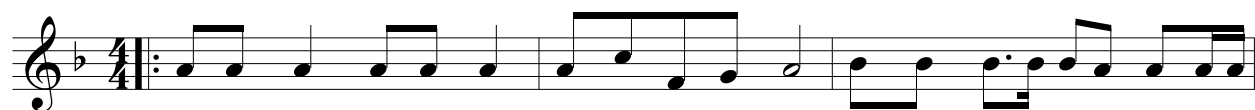
ві, як чу-до-во, що є різ - ні ко - льо - ри.

2. Багато барв у рідної природи,
І друкать між собою всі вони.
З'єднавшись у барвистім хороводі,
Красу дарують матінці-Землі.
Кумкає зелена жабка на лужку,
Бавить зір лілея біла у ставку.
Розсипає нічка зорі золоті,
Як чудово, що є різні кольори.

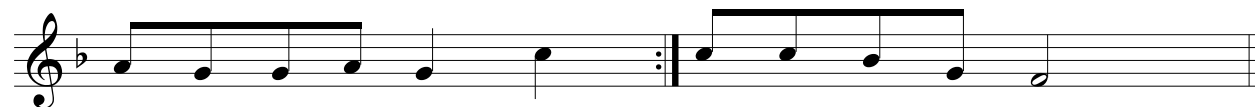

JINGLE BELLS (ДЗВОНИКИ ДЗВЕНЯТЬ)

Музика і вірші *Дж. П'єрпонта*

Jin-gle bells, jin-gle bells, jin-gle all the way. O what fun it is to ride in a

one-horse o - pen sleigh one-horse o - pen sleigh.

Dashing through the snow
On a one-horse open sleigh
O'er the fields, we go laughing all the way.
Bells on bob-tails ring
Making spirits bright.
What fun it is to ride and sing
A sleighing song tonight.

A day or two ago
I thought I'd take a ride,
And soon Miss Fanny Bright
Was seated by my side.
The horse was lean and lank
Misfortune seemed his lot,
He got into a drifted bank
And then we got up set.

Відповіді на загадки

С. 9. Скрипковий ключ.

С. 10. Горизонт.

С. 28. Троїсті музики; скрипка; сопілка.

С. 29. Дорога; ведмідь; парасолька; таксі.

С. 33. Фарби; лялька.

Таксі; крапля; фартух; картопля; редис.

ЗМІСТ

I. Пори року в мистецтві

1. Прощавай, веселе літечко!	6
2. Звуки та кольори природи	10
3. Осінні перетворення	14
4. Хмарки-чарівниці, невтомні мандрівниці	18
5. Ритми осіннього дощу	22
6–7. Про що розповів натюрморт	26
8. Троїсті музики	30
9. Як сопілка флейтою стала	34
10–11. Різнобарв'я голосів оркестру	38
12. Різнобарв'я голосів оркестру	42
13–14. Зимові свята	46
<i>Перевір свої досягнення . . . . .</i>	<i>48</i>
<i>Словничок . . . . .</i>	<i>52</i>
<i>Нотний додаток . . . . .</i>	<i>58</i>

Навчальне видання

МАСОЛ Людмила Михайлівна
ГАЙДАМАКА Олена Василівна
КОЛОТИЛО Оксана Миколаївна

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для осіб
з особливими освітніми потребами**

(Н 54.1 – Н 54.2)

2 клас

(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор Алла Кравченко

Обкладинка, макет, художнє оформлення, підготовка ілюстрацій до друку Юлії Куш

Педагогічні малюнки Оксани Колотило

Верстка Клари Шалигіної

Коректор Інна Борік

У підручнику використано вірші: О. Кушніра (с. 6, 26); Л. Вознюк (с. 10); Л. Костенко (с. 14);
В. Стаха (с. 20).

У підручнику використано репродукції творів: с. 4. К. Дудник. Кульбабково-метеликовий рай;
с. 6. Ж.-М. Жаньячик; с. 8. О. Васянович. Пастушок; с. 10. О. Кваша. Осінь у моєму місті; с. 12.
С. Русинко; с. 14. В. Валевська. Калина; В. Ван Гог. Іриси; с. 16. Cathy Horvath Buchanan; с. 18.
Е. Хансон. Осінь. Ю. Лесюк. Гарний день; с. 20. Р. Хогфелдт; с. 22. Дж. Ліао. Червона парасолька;
с. 24. М. Тимченко. Ходить гарбуз по городу; с. 26. І. Колісник. Перець і яблука; с. 28. Н. Дігтяр. Троїсті
музики; с. 29. А. Вереш. Ой заграйте, дударики; с. 30. Н. Курій-Максимів. Троїсті музики; с. 32. Ж. Уолл.
Чарівна флейта; с. 34. П. Прокопів; с. 35. О. Ліола. Птахи; с. 38. Е. Шеферд. Птахи; В. Хом'як. Кумедні
коти; с. 42. С. Вілер. Казкова країна; с. 44. М. Тимченко; с. 46. І. Вапнярська. Зима (фрагмент).

Формат 84×108/16. Ум. друк. арк. 7,56. Обл.-вид. арк. 4,42.
Тираж 1 435 пр. Вид. № 0063. Зам. № 24-07-0903.

ТОВ «Гене́за», вул. Генерала Алмазова, 18/7 (літ. В), офіс 404, м. Київ, 01133, Україна.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7692 від 24.10.2022.

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Максиміліанівська, 17, м. Харків, 61024.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 6847 від 19.07.2019.